

HYVÄSTI

KUMPPANI

Mediakriittinen tapaustutkimus
parisuhdenormatiivisuuden
ja sukupuolibinäärin ilmentymistä
Temptation Island Suomessa
& Bachelor Suomessa

Viivi Räsänen

Ohjaaja Minna Haveri

Opponentti Kevät Sieppi

Taiteen kandidaatin opinnäyte 2018

Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma

Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Tekijä Viivi Räsänen

Työn nimi Hyvästi kumppani – Mediakriittinen tapaustutkimus parisuhdenormatiivisuuden ja sukupuolibinäärin ilmentymistä Temptation Island Suomessa & Bachelor Suomessa

Laitos Taiteen laitos

Koulutusohjelma Kuvataidekasvatus

Vuosi 2018

Sivumäärä 27

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Kandidaatin opinnäytetyöni lähtökohtana oli kiinnostukseni sukupuolen representaatioihin erilaisissa medioissa ja varsinkin televisiossa. Tarkasteluun valikoitui suomalainen tosi-tv-viihde, jonka olen kokenut representaatioiltaan erityisen suppeaksi liittyen vähemmistörepresentaatioihin ja suhteiden monimuotoisuuden kuvaamiseen.

Tutkielman tavoitteena oli tuoda näkyviksi erilaisia parisuhteeseen ja sukupuoliin liitettäviä normeja ja sen kautta herätellä huomaamaan mahdollisia käytökseen tai opettajuuteen vaikuttavia sisäistettyjä yhteiskunnan normeja. Valittu aineisto toimi tässä tutkielmassa tapausesimerkkinä, jonka kautta näitä normeja tarkasteltiin.

Tutkimuskysymys oli: *Millaisia parisuhteeseen ja sukupuoleen liittyviä normeja formaateissa on löydettävissä niissä esiintyvien ihmisten puheessa? Miten ne ovat koodattuna jo itse formaatissa?*

Tutkielma oli näkökulmaltaan feministinen media- ja queertutkimus ja sen teoriapohja muodostui pääosin sukupuolentutkimuksesta ja sen käsitteistöstä. Aineistoksi valikoitui kaksi suomenkielistä tosi-tv-ohjelmaa, Temptation Island Suomi sekä Bachelor Suomi, joista kummastakin tarkasteltavat jaksot oli rajattu kahden tuotantokauden ensimmäisiin ja viimeisiin jaksoihin.

Tutkimusmenetelmänä toimi teemoittelu, jossa aineistoa tarkastellessa kerättiin muistiinpanoihin ohjelmissa esiintyvien ihmisten parisuhteisiin tai sukupuoleen liittyvät kommentit. Teemoittelu tapahtui muistiinpanojen pohjalta, jolloin kommentit yleistettiin kolmeksi parisuhteissa nähtäväksi normiksi.

Havaitut normit olivat “se oikea”, yksiavioisuus sekä avioituminen ja perhe, mutta sukupuoli ymmärrettiin ohjelmissa niin oletusarvoisesti kaksijakoisena jo formaattien tasolla, ettei materiaalia tarkempaan erittelyyn löytynyt. Lisähavaintona tutkielmassa analysoidaan myös sarjoissa ilmennyt sukupuolittunutta valtaa sekä tunteiden muodostumista formaatin antamissa rajoissa.

Tutkielmassa analysoitua aineistoa pohditaan medialukutaidon ja -kriittikiin kannalta ja näin tuodaan tutkielmaa lähemmäs taidekasvatuksen kontekstia. Tutkielma kutsuu ajattelemaan, vaikuttavatko yhteiskunnan normit alitajuisesti käytökseen tai opettajuuteen, ja mitä itse opettajana voisi tehdä, ettei tulisi toistaneeksi näitä normeja haitallisella tavalla.

Avainsanat medialukutaito, mediakriittisyys, tosi-tv, sukupuoli, binäärisyys, parisuhde, normit, representaatio, teemoittelu

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen taustaa	4
2.1 Teoreettinen viitekehys ja sukupuolentutkimus	4
2.2 Tutkimusongelma	5
3 Tutkimusmenetelmistä	8
3.1 Tutkimusmenetelmät ja näkökulma	9
3.2 Aineisto	9
3.3 Formaattien esittely	9
4 Tutkimusosa	12
4.1 Tutkimuksen toteutuminen	12
4.2 Teemat	12
4.2.1 Ihmissuhteet ja normit	13
4.2.2 Sukupuoli	19
5 Medialukutaito	21
5.1 Vastakatsa	21
5.2 Mediakritiikki ja representaatiot	23
6 Pohdinta	26
6.1 Tulokset ja yhteenveto	26
6.2 Lopuksi	27

Lähteet

Johdanto

Opiskellessani vielä lukiossa muistan tutustuneeni erään filosofian kurssin kautta feminististen ajattelijoiden kokoelmateokseen *“Feministejä – aikamme ajattelijoita”*. Kirjassa referoitiin Judith Butlerin teoretisointia *“Hankala sukupuoli”* -teoksen pohjalta, ja muistan tämän tekstin hätkähdyttäneen minua syvästi. Minulle ajatus sukupuolen performatiivisuudesta eli sukupuolen tuottamisesta toistotekojen kautta oli täysin uusi ja mullistava, koska olin aikaisemmin kasvanut ajattelemaan, että sukupuoli on lähinnä sisäsyntyinen ominaisuus ihmisessä.

Sukupuolen performatiivisuus on jäänyt elämään ajatuksissani ja vaikuttanut minuun niin, etten ole enää nähnyt sukupuolta samalla tavalla tämän lyhyen lukioaikaisen Butler -kohtaamisen jälkeen. Sen kautta olen alkanut kiinnittää arjessani enemmän huomiota sukupuolen ilmentymiin ja representaatioihin ympärilläni. Olen opiskellut sivuaineena sukupuolentutkimusta ja kerännyt sieltä teoreettista pohjaa kiinnostukselleni tarkastella sukupuoleen ja normeihin liittyviä esityksiä muissa konteksteissa.

Kandidaatin tutkielmassani konteksti, johon keskityn, on tosi-tv. Katson mielelläni erilaisia reality-sarjoja, osittain siksi, että ne viihdyttävät ja osittain siksi, että ne raivostuttavat. Erityisesti ihmissuhteisiin ja parisuhteen etsimiseen keskittyvät sarjat ovat kiinnostaneet ja ärsyttäneet minua siitä syystä, että niissä kuvattu todellisuus on täytetty ihmisillä, jotka ovat pääsääntöisesti vain heteroseksuaalisia miehiä tai naisia. Useimmiten nämä ihmiset esitetään hyvin sukupuolistereotyyppisesti ja myös ohjelmissa esitetyt hyväksytyt parisuhteen mallit ovat ahtaita.

Tämä taas ei kuvaa minun todellisuuttani, jossa sukupuoli ja seksuaalisuus ovat moninaisia eli ihmiset ovat muutakin kuin miehiä, naisia tai heteroita. Omaa koettua sukupuolta voi ilmaista haluamallaan tavalla ja ihmissuhteita voi olla monenlaisia, eikä kahdenvälinen heteroparisuhde ole minun maailmani hierarkiassa muita suhdemuotoja korkeammalla.

Koen tosi-tv:n tutkimisen tärkeäksi, sillä se on Suomessa melko katsottua ja suosittua, mutta varsinkin ihmissuhteisiin keskittyvien sarjojen maailma on representaatioiltaan¹ hyvin suppea. Koska media esittää ja rakentaa käsitystä todellisuudesta ja täten myös vaikuttaa todellisuuteen (Mäkelä, Puustinen & Ruoho 2006, 8), koen tärkeäksi tutkielmallani nostaa esille joitakin normatiivisuuden sisälle rakentuvia epäkohdiksi kokemiani representaatioita.

Aineistonani toimivat tosi-tv-formaatit Bachelor Suomi ja Temptation Island Suomi (jatkossa Bachelor ja TIS). Formaattit ovat alunperin ulkomaalaisia, mutta niistä on tehty suomalaiset versiot. Ohjelmat ovat Finnpanelin listauksien mukaan hyvin katsottuja² ja kummastakin on tehty useampi tuotantokausi. Olen valinnut kyseiset sarjat siksi, että formaatit kaikkine tuotantokausineen ovat minulle ennestään tuttuja ja sen vuoksi tiedän, että ohjelmat ovat lähtökohtaisesti heteronormatiivisia ja toimivat kaksijakoisen sukupuolikäsityksen varassa. Tarkoitukseni on analysoida tarkemmin, kuinka nämä kaksi asiaa niissä ilmenevät.

Käytän tutkimusmenetelmänäni teemoittelua ja tutkielmani on näkökulmaltaan feministinen media- ja queertutkimus. Valittu aineistoni toimii tässä tutkielmassa tapausesimerkkinä, jota medialukutaito-luvussa pohdin kriittisen medialukutaidon kannalta ja tuon aiheeni näin lähemmäs taidekasvatuksen näkökulmaa. Koen, että medialukutaito on yksi tärkeimmistä taidekasvatuksen tarjoamista työkaluista niin nuorille kuin aikuisillekin. Nykyään kuva- ja videomateriaalia tulvii ympärillämme niin monesta eri kanavasta, että jonkinlaisen suodatusmekanismin oppiminen on tärkeä taito tämän kaiken kuvavirran käsittelemiseen. Kriittinen medialukutaito on mielestäni tähän yksi toimiva ratkaisu.

Mediakriittisestä tai sukupuolentutkimukseen viittaavasta näkökulmasta tehtyä tutkimusta löytyy

1 Representaatio, ks. luku 2.1, s. 4.

2 Finnpanel kartoittaa suomalaisten television katselua ja radion kuuntelua ja tekee jatkuvaa määrällistä tutkimusta mm. television katseluun käytetystä ajasta sekä tarkempaa tutkimusta esim katsotuista kanavista ja ohjelmista. Vuonna 2018 viikon 12 katsotuimmat ohjelmat Ruutu.fi- palvelun netti-tv:ssä olivat seuraavassa järjestyksessä Temptation Island Suomi 4, Bachelor Suomi ja Temptation Island Suomi 4 Extra. (Finnpanel.)

taidekasvatuksen opinnäytetöistä reilusti, mutta juuri television kontekstiin liittyen vain Maija Ihanaisen Salatut Elämät -televisiosarjaa käsittelevä pro gradu vuodelta 2016 sattui silmiini osuen lähimmäs omaa aihettani. Tosi-tv ja myös eri normatiivisuudet näyttävät kuitenkin olevan taidekasvatuksen opinnäytetöissä käsittelemätön aihe, jonka koen tärkeäksi tuoda esille. Sadattuhannet suomalaiset katsovat viikoittain tosi-tv:tä, joten uskon, että niiden välittämällä representaatioilla on väkisinkin jonkinlaista vaikutusta niitä katsoviin ihmisiin.

Itselläni vaikutus näkyy kriittisenä vastareaktiona ohjelmissa kuvattavaan maailmaan, ja sen innostamana tutkielmani tavoite onkin tarkemmin eritellä sarjoissa esiin nousevia parisuhteisiin ja sukupuoliin liitettäviä normeja³, joita ei välttämättä katsojana aina tule huomanneeksi.

Tutkimuskysymykseni muotoutuu seuraavasti: *Millaisia parisuhteeseen ja sukupuoleen liittyviä normeja formaateissa on löydettävissä niissä esiintyvien ihmisten puheessa? Miten ne ovat koodattuna jo itse formaatissa?*

Tuomalla näkyviksi näihin sarjoihin sisällytetyjä normeja haluan myös herätellä muita huomaamaan mahdollisia omaan käytökseen tai opettajuuteen vaikuttavia sisäistettyjä yhteiskunnan normeja. Toivon, että tutkielmani luettuaan lukija, ehkä taidekasvatuksen kontekstista tai muuten aiheesta kiinnostuneena, alkaisi kiinnittää huomiota itseensä ja ympäristöönsä huomioiden normien näkymätöntä valtaa.

³ Normi, ks. luku 2.2, s. 5

2 Tutkimuksen taustaa

Tässä luvussa avaan tutkielmani teoreettista taustaa ja keskeisimpiä termejä, ja esittelen tarkemmin tutkimuskysymykseni ja siihen liittyvän termistön.

2.1 Teoreettinen viitekehys ja sukupuolentutkimus

Tutkielmani teoriaosuus rakentuu vahvasti sukupuolentutkimuksen tutkimusperinteen pohjalle. Olen sivuaineenani opiskellut sukupuolentutkimuksen perusopintokokonaisuuden Helsingin yliopistolla ja saanut sieltä hyvän teoriapohjan, jonka päälle rakennan analyysiani. Avaan seuraavassa kappaleessa tärkeimpiä termejä pääosin Leena-Maija Rossin ja Susanna Paasonen tekstien pohjalta.

Representaatiolla tarkoitetaan esittämistä, kuvaamista tai edustamista kontekstista riippuen. Representaatio on laaja ja monisyinen käsite, mutta sen vaikutuksia voidaan kuvata esittävinä, edustavina ja tuottavina. Useimmiten representaatiosta puhutaan taiteen ja kulttuurintutkimuksen yhteydessä, mutta myös yhteiskunnan ja sukupuolentutkimuksessa representaatio on keskeinen käsite. Sen avulla voidaan kuvata kulttuurista merkityksenantoa ja sen tuottamaa vaikutusta yhteiskunnassa. (Paasonen 2010, 40)

Representaation tuottava merkitys on tutkielmassani tärkein. Paasonen (2010, 41) mukaan representaatiot rakentavat arvostuksia, mielikuvia ja määritelmiä sekä vaikuttavat yhteiskunnan arvojen ja ymmärryksien muotoutumiseen ja kierrättämiseen. Erilaisten medioiden tuottamat representaatiot välittävät kuvia ja mielikuvia, mutta myös rakentavat niitä valintojen kautta; mitä päätetään kuvata, mitä kuvaan rajataan tai jätetään siitä pois ja mitä esimerkiksi videoon leikataan näytettäväksi ja mitä jätetään näyttämättä. Representaatioita tuottaessa kuvia rakennetaan erilaisiin olemassa oleviin normeihin ja esityskonventioihin nojaten, jolloin syntyy representaatiojärjestelmiä. (Paasonen 2010, 41.)

Representaatiojärjestelmällä tarkoitetaan sitä, kuinka kulttuuriset kuvat rakentuvat toistensa varaan ja edellisten päälle. Vastaanottajina rinnastamme kuvia mielissämme toisiin ja tulkitsemme niitä aiemmin näkemämme perusteella, jolloin luomme yhteyksiä ja merkityksiä.

Representaatiojärjestelmästä puhuttaessa kuvat tekijän intentio voi jäädä varjoon ja näin saada tlkinnan myötä uusia, ennakoimattomia merkityksiä. Tulkitsijan luomat merkitysyhteydet tekevät kuvasta aina tulkitsijan oman, sillä tekijän tarkoitukset ja viittaukset siihen voidaan tulkitsijan puolelta tunnistaa, jättää tunnistamatta tai tulkita toisin, jolloin teoksen merkitys muuttuu tulkitsijan representaatiojärjestelmään sopivaksi. (Paasonen 2010, 41-42.)

Heteronormatiivisuudella kuvataan, kuinka heterous nähdään oletusarvoisesti ensisijaisena ja toivottuna seksuaalisuutena yhteiskunnassamme muiden seksuaalisuuksien näyttäytyessä poikkeavina. Heteronormatiivisuus myös sisältää oletuksen heterouden reproduktiivisesta eli lisääntymiseen tähtäävästä luonteesta (Rossi 2015, 15, 17, 51).

Itse heteroseksuaalisuus käsitteenä on siitä mielenkiintoinen, että ajatus vastakkaiseen sukupuoleen kiinnostumisesta sisältää jo sukupuolibinäärin eli ajatuksen siitä, että sukupuolia olisi vain kaksi.

2.2 Tutkimusongelma

Tarkoitukseni oli ensin analysoida pelkästään ohjelmaformaatteihin sisäänkirjoitettua binääristä sukupuolikäsitystä ja formaatin sisällä mahdollisesti tapahtuvaa sukupuolen tai seksuaalisuuden toisin tekemistä. Havaitsin, että tämä ei kuitenkaan ole erityisen mielekäs lähestymistapa formaattien ollessa niin selkeästi binäärisiä. Päädyin tarkastelemaan ohjelmissa esiintyvien ihmisten puheessa esille tulevia parisuhteen ja sukupuolen normeja ja sitä, kuinka ne ovat mahdollisesti koodattuna jo itse formaatissa.

Normista puhuessani tarkoitan Rossia mukaillen sosiaalisia sääntöjä, ohjeita tai malleja, jotka ohjaavat muun muassa käytöstämme. Normeilla on myös nimensä mukaisesti mahdollisuus normalisoida eli tehdä tavalliseksi asioita ihmisten välisessä kanssakäymisessä. (Rossi 2015,18-19)

Koen, että tutkielmassani erottelemani normit ovat nimenomaan yhteiskunnassamme niin normalisoituja ja oletusarvoisia parisuhteista puhuttaessa, ettei niitä välttämättä arkikeskustelussa edes hahmota normeiksi, varsinkin jos omassa elämässään nauttii niiden tarjoamista eduista. Tällä tarkoitan sitä, että jos omassa elämässään on tavoittanut heteronormatiivisuuden mukaiset ihanteet ja elää niiden mukaan (heteroparisuhde, lapset) ei välttämättä tunnista niiden normatiivista luonnetta.

Rossi kirjoittaa heterouteen liittyvistä normeista kirjassa *Muuttuva sukupuoli* ja mainitsee kolmannessa luvussa, että heterovanhemmista ja heidän lapsistaan muodostuvaa ydinperheysikköä voisi yhteiskunnassamme luonnehtia elämänkaari-imperatiivina, sillä se on muodostunut kulttuuristen kuvien ja jatkuvan toiston myötä luonnollistetuksi ja tavoiteltavaksi ihanteeksi (Rossi 2015, 51).

Itse puhun tästä ilmiöstä tutkielmassani parisuhdenormatiivisuutena ja normatiivisena elämänkaarena, jotka käsitteinä heteronormatiivisuuden tavoin sisältävät oletuksen yksiavioisesta heteroparisuhteesta sekä lisääntymisestä luonnollistettuna tavoitteena. Vaikka termit ovat sisällöllisesti melko samankaltaisia heteronormatiivisuuden kanssa, koen tärkeäksi käyttää sanoja nimenomaan parisuhdenormatiivisuutta, koska se kiinnittää huomion parisuhteeseen eikä ainoastaan heterouteen. Rossi pohtii myös *Muuttuvassa sukupuolella* sitä vahvistaako heteronormatiivisuuden käsitteen toistaminen heteronormatiivisuutta silloinkin, kun kirjoittajan intentio on murtaa sitä (Rossi 2015, 27). Omalta osaltani otan kantaa tähän näkemykseen käyttämällä terminä parisuhdenormatiivisuutta.

Pohdin tutkielman kirjoittamista aloittaessani voinko itse käyttää sanoja mies ja nainen. Enkö itse tule silloin toistaneeksi binääristä puhetapaa, joka jo muutenkin on niin vahvasti vallalla yhteiskunnassa? Mielestäni tuntui teennäiseltä käyttää esimerkiksi sanoja miesoletettu ja naisoletettu, koska sarjoissa esiintyvät ihmiset niin selkeästi määrittelevät itsensä joko miehiksi tai naisiksi.

Katsottaessa jotakin kuvaa tai tässä tapauksessa videota, voidaan miesten ja naisten sijaan puhua mieshahmoista tai naishahmoista, koska emme puhu varsinaisesti ihmisistä itsestään vaan heidän esityksistään eli representaatioista.

Koin kuitenkin tämänkin määrittelyn hieman vaikeaksi, koska tosi-tv:stä puhuttaessa ihmiset kuitenkin lähtökohtaisesti ovat esillä omana itsenään, vaikka he silloinkin tietenkin linkittyvät jokaisen tulkitsijan representaatiojärjestelmiin – ovathan he esillä, esitettyinä, jolloin he myös tuottavat jotakin omalla esillä olollaan. Muuttaako sarjan tuotantoprosessi, se mitä päätetään näyttää ja mitä jättää näyttämättä, sarjoissa esiintyvät ihmiset kuitenkin väistämättä representaatioiksi, vaikka he ovatkin esillä omana itsenään?

Päädyn käyttämään tutkielmassani sanoja mies ja nainen, koska ohjelmissa esiintyvät ihmiset määrittelevät itsensä lähtökohtaisesti niin. Koen lisämääreiden hankaloittavan tekstiäni enkä näe binääristä puhetapaa tässä ongelmaksi sen ollessa lähtöisin sarjoissa esiintyviltä ihmisiltä itseltään.

3 Tutkimusmenetelmistä

Tässä luvussa esittelen tarkemmin tutkimusmenetelmäni ja valitsemani aineiston.

3.1 Tutkimusmenetelmä ja näkökulma

Tutkimusmenetelmänäni käytän teemoittelua, joka kuuluu laadullisen analyysin perusmenetelmiin. Teemoittelun avulla aineistosta pyritään löytämään keskeisiä, aineistossa toistuvasti esiin tulevia aihepiirejä. (Lähdesmäki, Hurme, Koskimaa, Mikkola, Himberg 2009.)

Olen toteuttanut oman teemoitteluni katsomalla läpi kaikki aineistooni kuuluvat jaksot ja kirjoittamalla muistiin kaikki tutkimuskysymykseeni liittyvät kommentit, jotka käsittelevät jollakin tapaa parisuhteita, sukupuolia tai sukupuolirooleja. Pohtiessani normeja olen kuitenkin katsonut sarjaa laajemmin kuin kommenttien tasolla ottaen huomioon myös ääneen sanomattomat asiat, jotka kuitenkin tulevat ilmi niin sanotusti rivien välistä.

Muistiinpanojeni pohjalta olen teemoitellut aineiston kolmeksi alateemaksi (”se oikea”, yksiavioisuus sekä avioituminen ja perhe), jotka lukeutuvat analyysini pohjalta ohjelmissa esiintyvien ihmisten puheessa löydettäviksi normeiksi parisuhteissa. Lisäksi avaan sarjoissa esiintyvää käsitystä kaksijakoisesta sukupuolikäsityksestä.

Tutkielmani näkökulma kuuluu feministisen mediatutkimuksen piiriin, sillä tutkielmassani tuon näkyväksi sukupuolen kietoutuneisuutta mediaan ja sitä kautta myös yhteiskuntaan. Mediassa rakennetaan käsityksiä sukupuolesta ja feministisessä mediatutkimuksessa näitä käsityksiä ja valtasuhteita on mahdollista tuoda näkyviksi. (Mäkelä, Puustinen & Ruoho 2006, 7.) Tutkielmani kuuluu myös queer-tutkimukseen, joka Rossin mukaan on ”normikriittistä sukupuolten ja seksuaalisuuksien tutkimusta”, jossa kyseenalaistetaan heterouden valta-asemaa (Rossi 2015, 9-10).

3.2 Aineisto

Valitsemani sarjat toimivat tässä tutkielmassa tapausaineistona, jonka kautta tarkastelen laajemmin yhteiskunnan normeja. Aineistonani toimii kaksi suomenkielistä, prime time-katseluaikaan näytettävää tosi-tv-ohjelmaa, Bachelor Suomi ja Temptation Island Suomi, jotka keskittyvät eri tavoilla ihmisiin ja heidän välisiin suhteisiinsa. Valitsemani sarjat ovat formaateiltaan erilaisia, mutta oletusarvoisesti heteronormatiivisia. Avaan ohjelmaformaattien pääidean tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Olen valinnut analysoitavakseni kummastakin sarjasta kaksi tuotantokautta, ja näiltä kausilta ensimmäiset ja viimeiset jaksot. Ennakkokokemukseni mukaan sarjoissa esiintyvät ihmiset jakavat eniten käsityksiään parisuhteista ja tätä kautta näkemyksiään myös sukupuolesta näissä ensimmäisissä esittelyjaksoissa, joissa heidät tehdään tutuiksi katsojille ja joissa he tutustuvat myös toisiinsa. Viimeisessä jaksossa tehdään kummankin sarjan saralla päätös, Bachelorissa valinta poikamiehen puolisoista ja TIS:ssa valinta siitä jatkaako pari yhdessä, eli näissä jaksoissa on myös kuultavissa perusteluja ja näkemyksiä suhteista.

3.3 Formaattien esittely

Valitsemani tosi-tv-formaatit keskittyvät parisuhteisiin. Tulen tässä luvussa avaamaan tarkemmin formaattien toimintaperiaatteen ja seuraavassa luvussa tarkastelen formaattien sisältöjä ja merkityksiä analyttisesti sukupuolentutkimuksen teorioiden avulla.

Bachelor Suomi

“Bachelor Suomi -ohjelman kolmannella kaudella päästään tutustumaan uuteen raamikkaaseen ja urheilulliseen poikamieheen sekä kahdeksaantoista säkenöivään naiseen, jotka kilvoittelevat paikasta komean Bachelorin sydämessä.”

(Nelonen)

Ohjelmassa esitellään “unelmien poikamies”, joka etsii itselleen tositaroituksella naispuolista kumppania. Hän valitsee kumppania vajaan kahdenkymmenen naisen joukosta ja sarjassa seurataan kumppanin valintaa treffeillä käymisen merkeissä. Poikamies karsii ohjelman kuluessa tapailemiaan naisia yksi kerrallaan, kunnes jäljellä on enää yksi eli hänelle se kaikista sopivin. Ohjelmassa kuvataan myös naisten yhdessäoloa poikamiehen ollessa muualla, mikä kattaa ohjelma-ajasta suuren osan miehen ollessa paikalla vain treffeillä ja pudotuksessa. Sarjan kaikki kolme kautta on kuvattu pääosin Etelä-Afrikassa lomahuvilalla, jolloin ympäristö on etäännytetty reilusti arkiympäristöstä.

Temptation Island Suomi

“Temptation Island Suomi on kiimaisen somesuosion saavuttanut huippureality, jossa pariskunnille annetaan tilaisuus testata, kestääkö oma parisuhde vai onko paratiisin kielletty hedelmä sittenkin houkuttelevampi.”

(Nelonen)

Formaatti eroaa Bachelorista siinä, että siinä ei varsinaisesti etsitä parisuhdetta. Ohjelmassa neljä pariskuntaa lähtee kolmen viikon matkalle Thaimaan paratiisisaarelle, jossa heidät erotetaan toisistaan. Pariskuntien naisosapuolet menevät “Naisten saarelle”, jossa heidän kanssaan aikaa

viettämässä on “joukko toinen toistaan komeampia sinkkumiehiä ja miesten seuralaisina puolestaan on upeita sinkkunaisia.” (Nelonen). Pariskunnat eivät saa olla keskenään yhteydessä kolmen viikon kuvausaikana, ja ainoa yhteys puolisoon on joka toisessa jaksossa nähtävä lyhyt, useimmiten provokatiivisesti leikattu videokooste puolison toimista saarella. Jokaisen kauden viimeisessä jaksossa pariskunta kohtaa ja päättää jatkavatko he yhdessä vai päättyykö suhde eroon saarella tapahtuneen perusteella.

4 Tutkimusosa

Tutkimusosassa avaan ensin miten tein oman tutkimukseni ja siirryn sen jälkeen teemaosioon, jossa erittelen ja avaan aineistostani löytämiäni normeja.

4.1 Tutkimuksen toteutuminen

Olen toteuttanut analyysini katsomalla valikoimani jaksot ja tekemällä niiden pohjalta muistiinpanoja, joihin olen kirjannut henkilöiden sanomia kommentteja liittyen parisuhteisiin tai sukupuolikäsityksiin. Kommenttien pohjalta olen teemoitellut havaitsemiani normeiksi laskettavia käsityksiä pienempiin alateemoihin.

Muistiinpanoissani keskiössä on siis sarjoissa esiintyvien ihmisten puheessa ilmi tulleet käsitykset. Analyysiä tehdessäni huomioin, että valitsemani formaatit ovat molemmat käsikirjoitettuja ja voimakkaasti leikattuja, jolloin ihmisten puheet ja tekemiset saadaan vaikuttamaan halutunlaisilta ja seuraamaan käsikirjoituksen mukaista draaman kaarta.

En valitettavasti kuitenkaan tässä tutkielmassa pysty sukeltamaan tosi-tv:n kulissien taakse enkä koe sitä myöskään tutkielmani kannalta tarkoituksenmukaisena. Keskityn siis sarjoista saamaani yleisvaikutelmaan, jonka kuka tahansa näitä formaatteja katsova ihminen voi saada.

4.2 Teemat

Tässä osiossa avaan aineistooni kuuluvista sarjoista löytämiäni parisuhteen normeja ja käsityksiä sukupuolesta. Ensimmäinen alaluku käsittelee parisuhteen normeja ja toisessa alaluvussa avaan sukupuoleen ja sukupuolirooleihin liittyviä havaintojani.

4.2.1 Ihmissuhteet ja normit

“Se oikea”

Uskomus “siitä oikeasta”, yhdestä loppuelämän puolisoista ja täydellisestä rakkaudesta tuli esille sekä Bachelorissa että TIS:ssa. Aineistooni kuuluneissa jaksoissa sekä bachelorit että useimmat formaattiin osallistuneet naiset kertoivat kommentteissaan tullessaan etsimään ”sitä oikeaa” loppuelämän kumppania. TIS:ssa käsitys tuli ilmi ihmisten kertoessa jo olemassa olevista parisuhteistaan tai toiveista niihin liittyen.

Mielestäni kiinnostavaa oli, että “sen oikean” löytämistä ei juuri missään vaiheessa perusteltu ainakaan aineistooni valikoimissa jaksoissa. Henkilöiden kommentteissa otettiin tavallaan itsestäänselvyytenä, että kaikki katsojat tietävät mistä puhutaan eikä uskoa “siihen oikeaan” tarvitse perustella. Varsinkin Bachelorin toisella tuotantokaudella tämä usko tuli erittäin vahvasti näkyviin sekä Bachelorin että naisten puheessa.

“Kyl mä niinku elämäni naista oon ettimässä.”

“Mä oon ettimässä itelleni elämäkumppania, jonka kanssa jakaa elämää. Ja siihen on vaan yks oikee. Ja sen takii me ollaan tässä nyt.”

- Tuomas, Bachelor kausi 2

TIS:ssa ihmiset toivat esille tätä samaa teemaa. Jotkut parit olivat omien sanojensa mukaan lähteneet saarelle koettelemaan, onko oma kumppani “se oikea”, ja kumppanin kestäessä houkutukset olettamus osoittautuisi oikeaksi. Eri sanamuotoja “se oikea”-konseptille oli muun muassa “meidät on luotu toisillemme” ja “yhdessä ikuisesti”. Teemoitellessani aineistoa luin samaan sarjaan myös ilmaukset loppuelämän kumppanista.

“Onks hän nyt se kenen kanssa mä nyt oikeesti haluan lähtee työstää sitä et ollaan sit

loppuelämä yhdessä.”

- Noora, TIS kausi 2

“Jos nyt niin käy, että me ei täältä yhdessä lähetäkään pois, nii sitte se on vaan tarkotettu niin että

me ei kuuluta yhteen sitte.”

- Ida, TIS kausi 2

Kiinnostavaa oli kuitenkin kuinka viimeisissä toisen tuotantokauden jaksoissa eräs pariskunnan puolikas kuvasi saarella syntynyttä suhdetta seuraavasti: *“Iiro on mulle hyvä ystävä ja sielunkumppani.”* Kiinnitin tähän erityisesti huomiota, sillä näissä sarjoissa vastaavia sanoja käytetään yleensä vain omasta kumppanista tai toivekumppanista. Ystävyyttä ei näissä sarjoissa leikkauksella ja käsikirjoituksella nosteta juurikaan esille. Tässä henkilö kuitenkin kuvasi sielunkumppani-termillä nimenomaan ystävyyssuhdetta, josta ei toivonut parisuhdetta.

Yksiavioisuus

Yksiavioisuus eli monogamia oli mielestäni yksi sekä Bachelorissa että TIS:ssa kiinnostavimpia rivien välissä luettavissa olevia normeja. Termiä ei sinänsä nimetä puheessa, mutta sen olemassaolo on lähtöoletuksena kummassakin sarjassa perustavanlaatuisella tavalla. Se on selkeästi esillä esimerkiksi aiemmin esittelemässäni “se oikea” -ajattelussa, jossa oikeita puolisoita on vain yksi kappale.

Mielestäni kiinnostavaksi yksiavioisuuden normin sarjoissa tekee se, että Bachelorissa koko formaatin idea rakentuu sille, että mies tapaa kaikkia ohjelmaan osallistuvia naisia, joita sarjan alussa on kaudesta riippuen 17-19, ja se on kaikille sarjassa mukana oleville selvää. Täten siis deittailu voisi olla miehen osalta luettavissa polyamoriseksi eli monisuhteiseksi. Ainakin

ensimmäisen kauden bachelor myöntää viimeisissä jaksoissa toiselle jäljellä olevalle naiselle, että vahvoja romanttisia tunteita on herännyt kumpaakin jäljellä olevaa naista kohtaan: *“Ois ollu tosi helppoo löytää vaan yks oikee tyyppi ja sanoo vaan muille, et ei nappaa – mut se ei menny niin.”*

Hankalaksi tämän tulkinnan tässä kontekstissa mielestäni tekee deittailun valtasuhteen yksipuolisuus, sillä kaikki valta deittailuun liittyvässä päätöksenteossa on miehellä, ja varmasti kulissien takana myös sarjan tuotannolla. Sarjassa käy selkeästi ilmi, että naiset ovat mustasukkaisia bachelorin huomiosta eikä toisten naisten deittailuun suhtauduta erityisen suopeasti.

Tämänkaltainen järjestely usean ihmisen tapailusta samanaikaisesti on kuitenkin formaatin pakottamaa ja ohjelmaan osallistuakseen siihen on suostuttava. On myös selvää, että koko sarjan viihdearvo rakentuu ihmisten välisen mustasukkaisuuden ja sen aiheuttaman draaman ympärille. Polyamoriassa taas usean ihmisen tapailu olisi kaikkien osapuolten suostumuksen varaista ja keskustelemalla sovittujen yhteisten pelisääntöjen mukaista, eikä yhdellä osapuolella olisi toista suurempaa päätösvaltaa asioista (Polyamoria).

Bachelorina katsoessani havaitsin sukupuolittuneen vallan nousevan ohjelmassa todella keskeiseksi, jopa häiritseväksi asiaksi. Tietenkin on huomioitava, että ohjelmaan osallistuvat naiset ovat hakeneet siihen omasta tahdostaan ja suostuneet tuotantoprosessiin, mutta mielestäni tätä valtaasetelmaa ei voi jättää huomiotta.

Ohjelmassa lähes kaikki päätäntävalta on ohjelman keskushenkilöllä eli miehellä. Hän päättää, kuka tai ketkä pääsevät hänen kanssaan treffeille ja minne mennään, kuka lähtee kotiin, ja lopuksi kuka on hänen valitsemansa puoliso. Näin asia ainakin katsojalle näyttäytyy, vaikka tietenkin tuotannolla, käsikirjoituksella ja ohjauksella on varmasti osansa asiassa. En kuitenkaan tutkielmassani puutu siihen, koska minulla ei ole pelkästään ohjelmaa katsomalla mahdollisuutta saada siitä lisätietoa.

Oikeastaan naisilla on mahdollisuus käyttää valtaa ainoastaan siinä, päättävätkö he ottaa treffikutsun tai bachelorin pudotusseremoniassa tarjoaman ruusun vastaan. Ruusu symboloi ohjelmassa jatkamista ainakin seuraavaan pudotukseen saakka. Lisäjännitettä sarjaan tuo myös ensimmäisissä jaksoissa naisten löydettäväksi asetettu “musta ruusu”, jonka löytäjä voi halutessaan varastaa jollekin toiselle naiselle tarkoitetut treffit. Tämä tuo tietenkin naisille myös mahdollisuuden vallankäyttöön, mutta tässä tapauksessa valta kohdistuu muihin naisiin ja on omiaan luomaan erimielisyyttä ja mustasukkaisuutta naisten keskinäisiin suhteisiin. Vallankäyttö mustan ruusun kautta on myös ylhäältä annettua, jolloin valta on ikään kuin heille valmiiksi tarjottua, eikä autenttista ja itsestä lähtevää.

Bachelor ja TIS:ia verratessani koin mielenkiintoisena, että kun Bachelorissa valta on hyvin sukupuolittunutta ja naisten osalta suppeaa, voi TIS:ssa vallankäytön nähdä olevan tasa-arvoisempaa, sillä kaikilla ohjelmaan osallistuvilla ihmisillä sukupuolesta tai parisuhdestatuksesta riippumatta on mahdollisuus olla aktiivisia toimijoita ja tehdä itsenäisiä päätöksiä.

TIS:issakin normina on löydettävissä yksiavioisuus, sillä ohjelmaan haetaan nimenomaan parisuhteessa olevia ihmisiä. Ohjelmaan osallistuvat parit ovat yleensä määritelleet koettelemuksen ajaksi yhteiset “rajat” siitä, kuinka läheisissä väleissä saaren sinkkujen kanssa voi olla ilman, että se olisi laskettavissa pettämiseksi tai kumppanin loukkaamiseksi. Pettäminen on sarjassa esiintyvien puheessa kuultavissa selkeästi ei-toivottavana toimintana, mutta sitä kuitenkin arkipäiväistetään ja normalisoidaan sanavalinnoilla käyttämällä esimerkiksi ilmaisuja kuten “hölmöillä” tai “tehdä tyhmästi”.

Avioituminen ja perhe

Kummassakin sarjassa näkyville nousi selkeästi normatiivinen elämäntalon odotus, jossa nuoruuteen liitettävää levotonta juhlimista ja seikkailua odotetaan seuraavan oikean kumppanin löytäminen, seurustelu, kihloihin ja naimisiin meneminen ja sen jälkeen mahdollinen lapsien

hankkiminen. Tämä elämänkaari oli kummassakin ohjelmassa nähtävissä melko kyseenalaistamattomana, ikään kuin valmiina ja ennaltamäärättyä oikeanlaisena ja hyväksyttynä tapana edetä elämässä. Se näkyi muun muassa seuraavanlaisina kommentteina:

“Häistä ollaan puhuttu ja perheellisäystä sitte molemmat halua. Eka mennään naimisiin ja sen jälkeä sitte.”

- Juho, TIS kausi 2

“Reissun jälkeen eiköhä sitä aika lailla kihloihin mennä.”

- Joonas, TIS kausi 2

“Mä oon miettinyt pitkään yhtä asiaa ja mä oon Satulle sanonu, et jos me tästä selvitään ni kyllä mä sitte sormuksen ostan.”

- Mika, TIS kausi 2

“Totta kai mä haluun perustaa perheen, mut heti ku oikee nainen löytyy.”

- Jonne, TIS kausi 3

“Mä oon sen verran vanhanaikainen, lapset tulee avioliitosta et ensin mennään naimisiin ja sitten haluun vasta keskittyä lapsiin.”

- Sanna, Bachelor kausi 1

“Itsekin haluaisin, tietenkin, perheen.”

- Jenni, Bachelor kausi 1

Usean ihmisen kommenttien kautta näkyy ajattelussa esiin tuleva “oikeana” nähty elämä, jossa ensin kuuluu mennä naimisiin ja sitten hankkia mahdolliset lapset. Oikeastaan vain ylläolevassa Sannan kommentissa näkyy olettaus siitä, että kyseinen ajattelutapa voisi olla nähtävissä vanhanaikaisena – eli tavallaan hän kommentillaan kyseenalaistaa myös oman ajattelunsa.

Katsoessani Bacheloria koin oudoksi, kuinka useampi nainen sanoi jo ensimmäisissä jaksoissa tuntevansa ihastumista bachelorita kohtaan. Aloin pohtia, onko formaatin asettamalla tilanteella vaikutusta näin nopeaan tunteiden syntymiseen.

Kuten jo aiemmin kirjoitin, on tässä ohjelmaformatissa monen ihmisen kohdalla hyvin vahvasti esillä ajatus “siitä oikeasta” kumppanista, jota ohjelmasta on tultu etsimään.

Useimmat ohjelmaan osallistuvat ihmiset mainitsevat olevansa valmiita sitoutumaan, että “*sydän on enemmän auki ku koskaan*”, asettumaan aloilleen ja mainitsevat muiden elämänalueiden olevan jo mallillaan. Esimerkiksi toisen kauden bachelor Tuomas kuvaa omaa elämäntilannettaan ja toiveitaan seuraavasti:

“[Ammatti] ei oo se, minkä takii mä haluun elää. Kyl mä haluun löytää semmosen ihmisen, joka tekee mut onnelliseksi, joka täydentää sen mun elämän oikeesti semmoseks et siin on enemmän merkitystä.”

Normatiivisen elämäntilanteen kaareissa Bacheloriin osallistuvat ihmiset ovat siis yleisesti ottaen samassa elämäntilanteessa, jossa nuoruuteen kuuluva kokeilun aika on ohitettu ja he ovat valmiita löytämään kumppanin ja perustamaan perheen. Bachelorissa välittyy useista kommentteista myös ulkonäön vaikutus suhteen syntymisessä, jota kuvaillaan muun muassa näin:

“Kyl se niin on, että ulkonäköön ihastutaan mut siihen sisimpään rakastutaan.”

– Jenny, Bachelor kausi 1

“Ulkonen viehätysvoima on jo lunastettu, nyt ollaan sen henkisen viehätysvoiman perässä.”

– Juha, Bachelor kausi 1

Ohjelman ensimmäisissä jaksoissa naisten ensivaikutelma bachelorista kantaa pitkälle ja on melkeimpä ainoa asia, jonka he miehestä saavat irti yhteisen ajan jäädessä niin lyhyeksi. Poikkeuksetta naiset kuvailevat bachelorita kuitenkin tuotantokaudesta riippumatta heidän silmäänsä miellyttäväksi, ja kun bachelor käyttäytyy kaikkia kohtaan mahdollisimman huomioon ottavasti ja kohteliaan miellyttävästi, uskon että tilanne on rakennettu ja rakentunut sellaiseksi, että ihastuminen on tehty helpoksi järjestetyssä tilanteessa.

4.2.2 Sukupuoli

Sarjoja katsoessani oletin niistä nousevan joitakin selkeitä sukupuoliin tai sukupuolen tekemiseen liittyviä normeja, eli tässä tapauksessa ihmisiltä itseltään esiin tulevia sääntöjä sukupuolen tekemiseen. Sukupuoli otetaan ohjelmissa kuitenkin niin oletusarvoisen kaksijakoisena, että oli vaikea erottaa mitään selkeitä kategorioita tarkempaan erittelyyn.

Yleisellä tasolla kummassakin sarjassa ihmiset puhuvat toisistaan miehinä ja naisina tai niiden moninaisilla synonyymeillä ja myös identifioituvat itse tähän jaotteluun. Sarjoissa ei siis niissä esiintyvien ihmisten osalta missään vaiheessa rikota sukupuolibinääriä, eivätkä he itse näkemykseni mukaan koe sitä millään tavalla ongelmalliseksi.

Formaatin puolesta TIS on jo perustavanlaatuisesti jaettu sukupuolen mukaan, sillä ohjelmassa mukana olevat pariskunnat erotetaan heti kunkin kauden ensimmäisessä jaksossa sukupuolen

mukaan. Miehet menevät “Miesten saarelle” ja naiset “Naisten saarelle”. Näitä ilmaisuja käytetään pitkin sarjaa ja ne näkyvät myös leikkauksessa tekstinä siirryttäessä saarelta toiselle kertomassa katsojalle kummalla saarella ollaan.

Bachelorissa taas aiemmin avaamani sukupuolittunut vallankäyttö toisintaa “perinteisiä” sukupuolirooleja. Mies on aktiivinen, päätöksistä vastaava tekijä, kun taas naisten on odotettava valituksi tulemista ilman itsenäistä päätäntävaltaa.

5 Medialukutaito

Tässä luvussa avaan ensin bell hooksin teoriaa vastakatseesta, jonka näen pohjana omaan analyysiini ja myös mahdollisena harjoiteltavana mediakritiikin välineenä. Toisessa alaluvussa avaan tutkielmani tuloksia pohtien niitä mediakriittisyyden ja representaatioiden kannalta.

5.1 Vastakatse

Avaan aluksi yhden näkökulman kriittiseen katseeseen bell hooksin klassikkoartikkelin *The Oppositional Gaze: Black Female Spectators* (1992) pohjalta. Artikkelin englanniksi ja seuraavassa kappaleessa olevat referaatit ovat omia vapaita suomennoksiani.

Haluan aluksi lyhyesti kertoa käyttämästäni sanastosta. Käyttämämme kieli rakentaa todellisuutta siinä missä kuvatkkin, joten mielestäni on äärimmäisen tärkeää kiinnittää huomiota sanoihin, joilla käsittelemme asioita. Suomen kieli on monin tavoin vielä vaiheessa rodullistettuja ihmisiä kuvaavan sanaston suhteen ja koin vaikeaksi löytää sopivia ja sensitiivisiä suomenkielisiä vastineita artikkelissa käytettyyn sanastoon. Olen seurannut Koko Hubaran ja Anu Partasen esimerkkiä heidän suomentamansa Roxane Gayn *Bad Feminist* -kirjan esipuheessa, jossa Hubara ja Partanen perustelevat valintaansa käyttää sanaa *ei-valkoinen* käännoksenä ilmaisulle *person of color*. (Hubara & Partanen 2017.) Hooks käyttää artikkelissaan pääasiassa termejä *black people* ja *black women*, mutta ilmaisut eivät sellaisenaan ongelmattomasti käänny suomeksi historiansa vuoksi. Käytän siis paremman puutteessa ilmaisua *ei-valkoinen*.

Minulle on tärkeää avata hooksin alkuperäinen konteksti termille vastakatse, sillä hooks puhuu artikkelissaan *ei-valkoisten* kokemasta syrjinnästä ja siitä, kuinka niin pitkään (ja osittain edelleenkin) he ovat joutuneet näkemään alentavia tai olemattomia representaatioita itsestään valkoisen ylivallassa. En siis itse halua valkoisena vain ottaa hooksin teoriaa omiin käsiini ja viedä sitä omaan kontekstiini selittämättä auki, mistä teoriassa alunperin on kyse.

Hooks puhuu artikkelissa vastakatseesta (*oppositional gaze*), jossa valtasuhteille alisteiset ihmiset oppivat kokemuksen kautta, että on olemassa kriittinen katse ja oppivat katsomaan tietyllä tavalla ollakseen vastarinnassa. Vastakatse on siis aktiivista tekemistä, jossa tekstien ja kuvien tulkinta nähdään tuottavana tekona. Kriittinen vastakatse voi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa televisiosta nähtyyn representaatioon ei kykyne samaistumaan. (Hooks 1992, 248-249.)

Artikkelissa hooks siteeraa Anette Kuhnia, joka kirjoittaa katsomiseen liittyvän kriittisen toiminnan kuten analysoinnin, osiin purkamisen ja vastustavan lukemisen⁴ tarjoavan myös mahdollista vastarinnasta ja valtavirtaviihteen kritiikittömän kuluttamisen kieltäytymisestä johtuvaa mielihyvää (em. 255).

Kiteytyksenä vastakatse voi siis syntyä luonnollisesti reaktiona tai vastustuskeinona itseä valtavirtamediassa näennäisesti kuvaaville representaatioille tai niiden puutteelle. Sen voi nähdä itsestä lähtevänä voimana vaatia parempaa, voimana muuttaa asioita. Kuten hooks artikkelissa tiivistää, katseessa on voimaa. *“Not only will I stare. I want my look to change reality.”* (em, 247-248.)

Vaikka hooksin konteksti kriittiseen katseeseen onkin ei-valkoiset ihmiset, näen mahdollisen yleistettävyyden myös muihin marginaaliryhmiin, kuten esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin ja heidän representaatioihinsa. Ajattelen, että kuka tahansa riippumatta siitä kuinka itsensä identifioi, voi kasvaa näkemään asiat vastakatseen läpi, jos ei kykene samaistumaan median näyttämiin esityksiin itseään koskien. Vastakatsetta voi myös harjoitella ja kehittää tietoisesti, vaikka ei kokisikaan valtavirtarepresentaatioita omakohtaisesti ongelmallisiksi. Näen myös vahvoja yhtymäkohtia vastakatseen muodostumisessa ja sen harjoittamisessa omaan analyysitapaani. Koen, että olen itse harjoittanut vastakatsetta jo pitkään tietämättä sille nimeä tai historiaa.

⁴ “Lukustrategia, jossa torjutaan tai ainakin pyritään minimoimaan tekstin lukijalle avoimesti tai epäsuorasti tarjoama suhtautumistapa. Se on kriittisen aseman ottamista ja eron tuottamista suhteessa luettavaan tekstiin.” (Tieteen termipankki 2018.)

Puhuttaessa vastakatseen uutta tuottavasta voimasta hyvänä esimerkkinä toimii vuonna 2017 perustettu Ruskeat Tytöt⁵ -media, joka on ensimmäinen pääosin suomenkielinen media ruskeilta ihmisiltä ruskeille ihmisille. Sen tavoitteena on *“laajentaa representaatioita mediassa, normalisoida meistä kerrottavia journalistisia tarinoita sekä toimia alustana ruskeille journalismin ammattilaisille toteuttaa omia projektejaan.”* (Ruskeat tytöt.) Media-alusta syntyi siis Koko Hubaran johdolla vastaamaan siihen tyhjiöön, joka suomalaisessa mediassa on heidän representaatioidensa suhteen vallinnut.

5.2 Mediakritiikki ja representaatiot

Kuinka sitten tosi-tv-ohjelmien katsominen vastakatseen läpi voisi olla merkittävää? Onko televisio-ohjelmilla ylipäätään merkitystä?

Leena-Maija Rossi (2015, 78-80) esittelee representaation käsitteeseen liittyen niin kutsutun heijastusteorian, jossa representaatioiden nähdään heijastavan todellisuutta kuin peili. Tällainen ajattelu synnyttää vaikutelman, että representaatioiden taustalla olisi jokin hierarkkisesti korkeampi, “todellisempi” todellisuus. Heijastusteorian myötä voidaan myös kysyä, kuinka todenmukaisesti representaatiot sitten heijastavat kuvaamiaan kohteita vai taipuvatko ne ennemminkin toistamaan vakiintuneita stereotyyppisiä kuvauksia. Rossi (em, 79-80) esittääkin, että on kyseenalaista puhua kuvista tai tutkielmani tapauksessa tv-sarjoista “vain” kuvina tai “vain” viihteenä, sillä kuvia ja videoita rakennetaan aina tietoisien valintojen pohjalta ja näihin valintoihin liittyy valmiita merkitys- ja arvostusjärjestelmiä. Näin kuvat siis osallistuvat merkitysprosessien luomiseen ja rakentavat niiden päälle luoden representaatiojärjestelmiä, eivätkä niinkään heijasta jotakin “todellisempaa” todellisuutta.

5 “Ruskeilla ihmisillä tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkia Suomessa rodullistetuiksi tulevia ihmisiä, eli sellaisia henkilöitä jotka nähdään meillä ei-valkoisina ja ei-suomalaisina. Esimerkiksi saamelaiset, romanit, afrikkalais-, arabi- ja muut aasialaistaustaiset ihmiset ovat ruskeita, ja samoin myös venäläis- ja virolaistaustaiset ihmiset voivat tulla rodullistetuiksi Suomessa. Tyttöillä tarkoitetaan tässä yhteydessä sukupuolen moninaisuutta, eli kaikkia niitä sukupuolia jotka eivät ole “mies” tai “poika”.” (Ruskeat Tytöt.)

Vaikkapa juuri parisuhdenormatiivisuuden kulttuuriset kuvat ovat rakentuneet representaatiojärjestelmiimme jo hyvin varhaisesta iästä alkaen. Esimerkiksi Disney -elokuvien näyttämä maailma, jossa prinsessan elämän kruunaa sen oikean rakkauden saavuttaminen ja onnellisena elämänsä loppuun eläminen, osoittaa meille jo hyvin nuorena oikeaa elämäntapaa parisuhdenormatiivisuuden viitoittamalla tiellä. Parisuhdenormatiivisuuden korkeampaa hierarkkista asemaa kuvaa myös muiden suhdemuotojen representaatiot visuaalisen kulttuurin tuotteissa – esimerkiksi se, millaisena yksinelävät ihmiset kuvataan ja saavatko tällaiset representaatiot negatiivisia konnotaatioita.

Tämä näkyi hyvin tutkimusaineistossani, jossa ajatusta siitä oikeasta ei kyseenalaistettu lainkaan, oletettavasti osittain siitä syystä, että ajatus on juurtunut meihin jo niin aikaisesta vaiheesta lähtien. TIS:ssa parisuhteen säilyminen nähtiin onnistumisena eron mahdollisuuden näyttäytyessä monen parin puheissa epäonnistumisena. Bachelorissa kumppanin löytäminen oli osallistujille ensiarvoisen tärkeää, koska heille vailla kumppania eläminen näyttäytyi puutteena. Tietenkin on otettava huomioon, että sarjoihin valitaan juuri tällaisia ihmisiä – TIS:issa parisuhde on kaiken keskiössä ja sen säilyminen on useimpien parien tavoitteena. Bacheloriin taas haetaan ihmisiä, jotka ovat omassa elämäntilanteessaan halukkaita ja valmiita sitoutumaan.

Tarkoitukseni ei ole väittää, että kahdenvälisen romanttisen rakkauden tavoittelu olisi millään lailla vähempiarvoisempaa, mutta haluan kiinnittää huomiota siihen, kuinka aineistossani ja monissa muissa visuaalisen kulttuurin representaatioissa se näyttäytyy ainoana oikeana vaihtoehtona. Koen, että monipuolisempien positiivisten representaatioiden myötä yhteiskuntamme voisi muuttua siihen suuntaan, että moninaiset suhdemuodot olisivat näkyvämpiä ja sitä kautta hyväksyttävämpiä, eikä ihmisiä arvotettaisi parisuhdestatuksen myötä.

Ajattelen, että tällaisten normien havainnollistaminen on hyödyllistä myös opettajan työssä, sillä normien huomaaminen omassa käytöksessä ja elämässä voi toimia ensiaskelena siihen, kuinka niitä voi alkaa muuttaa. Koska opettajan työhön liittyy aina valta ja auktoriteetti, koen tärkeäksi

ymmärtää ja tiedostaa omat näkemykset muun muassa näihin normeihin liittyen, ettei tule vahvistaneeksi ja toistaneeksi niitä omalla toiminnallaan.

Medialukutaitoa ja vastakatsetta voi tietoisesti harjottaa ja harjoitella, ja koen että kuvataidekasvatus voi luoda monenikäisille ihmisille turvallisen ja luontevan ympäristön kyseenalaistaa, hämmästellä ja sen kautta harjoitella katsomaan kriittisesti.

6 Loppupohdinta

Tässä luvussa tiivistän tutkielmassa syntyneet tutkimustulokset ja kerron tutkielman teon yhteydessä esiintyneistä havainnoista. Lopussa jaan ajatuksiani tekoprosessista ja jatkoideoista.

6.1 Tulokset ja yhteenveto

Tutkielman teko antoi vastaukset tutkimuskysymyksiini ja lisäksi aineistosta nousi myös ennakoimattomia havaintoja, jotka liitin teemoittelun oheen. Aineistosta teemoitellut parisuhteen normit olivat *“se oikea”*, *yksiavioisuus* sekä *avioituminen ja perhe*, mutta yllättävää oli, ettei sukupuolesta oikein saanut eroteltua eri teemoja, koska se ymmärrettiin näissä sarjoissa niin selkeän binäärisenä. Katsoessani aineistoa havaitsin myös yllättävän vaikeaksi erottaa, mitkä kommentit liittyivät ihmissuhteisiin ja mitkä sukupuoleen. Näiden sarjojen kohdalla ihmissuhteista puhuttaessa sukupuolen binäärisyys oli usein oletusarvoisesti taustalla, joten tutkimusaineistossani se oli kietoutuneena käsitykseen parisuhteista.

Lisähavaintoina analyysiä tehdessäni esille nousivat formaateissa nähtävä sukupuolittunut valta sekä tunteiden muodostuminen hyvin nopeassa ajassa formaatin luomissa puitteissa. Näihin havaintoihin minua kiinnostaisi paneutua enemmänkin, sillä nyt ne jäivät lähinnä havainnon tasolle.

6.2 Lopuksi

Tutkielmaa kirjoittaessani oma näkemykseni sukupuolesta, parisuhteista ja normeista on laajentunut valtavasti ja teoreettinen tieto, joka on kertynyt sivuaineen opinnoista on auttanut minua suhteuttamaan ja linkittämään tietoa monenlaisiin arkipäivän ilmiöihin. Sen seurauksena olen alkanut ymmärtää kaikkialle kiemurtelevia normeja paremmin ja kiinnittää niihin huomiota myös omassa käytöksessäni ja ajattelussani. Parisuhteisiin liitetään olettamuksia ja normeja siinä missä sukupuoleenkin ja näitä oletuksia harvoin sanallistetaan tai nostetaan näkyviksi.

Tutkimusmenetelmänä teemoittelu tuntui aineistooni sopivalta lähestymistavalta ja sen avulla sain luontevasti tuotua näkyville sen keskeisiä teemoja. Täytyy kuitenkin muistaa, että teemoittelu on omien lähtökohtieni ja näkökulmieni värittävä, ja joku muu samatkin lähtökohdat omaava henkilö olisi samaa aineistoa teemoitellessaan saattanut päätyä eri lopputulemaan. Koska tarkoitukseni oli kuitenkin teemoitella aineistoa nimenomaan parisuhdenormatiivisuutta silmälläpitäen, olen tyytyväinen teemoitteluni tulokseen, sillä se vastaa yleiskuvaa parisuhdenormatiivisuudesta.

Koin, että kirjoittamisen loppuvaiheessa oli uhkana lähteä rönsyilemään aiheeni laitamille. Kohtalaisen laaja teoriapohja sukupuolentutkimuksesta tuntui hidastavan kirjoittamistani, sillä koin monet asiat yhtäläisen tärkeiksi ja rajauksessa pysyminen tuotti hankaluuksia. Toisaalta tämä oli myös ilahduttavaa jatkoa ajatellen, sillä sukupuolentutkimuksen ja kuvataidekasvatuksen rajapinta vaikuttaa minusta äärimmäisen kiinnostavalta asetelmalta. Uskon, että jatkotutkimusta ajatellen löydän varmasti kiinnostavia aiheita, joihin voin paneutua nimenomaan tässä teoreettisessa viitekehyksessä.

Lähteet

Kirjallisuus

hooks, bell (1992) *The Oppositional Gaze: Black Female Spectators*. Teoksessa John Belton (toim.) (1996) *Movies and Mass Culture*. Rutgers University Press, 247-264.

Hubara, Koko & Partanen, Anu (2017) *Esipuhe*. Teoksessa Roxane Gay (2014) *Bad Feminist*. Suomentanut Koko Hubara ja Anu Partanen. Helsinki: Like Kustannus, 7-9.

Mäkelä, Anna, Puustinen, Liina & Ruoho, Iris (2006) *Sukupuolishow : Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Paasonen, Susanna (2010) *Sukupuoli ja representaatio*. Teoksessa Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi ja Tuija Saresma (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 39–49.

Rossi, Leena-Maija (2015) *Muuttuva sukupuoli : Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.

Verkkolähteet

Finnpanel <https://www.finnpanel.fi/> Viitattu 10.4.2018

Lähdesmäki, Tuuli; Hurme, Pertti; Koskimaa, Raine; Mikkola, Leena & Himberg, Tommi (2009) Teemoittelu. Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. Sivua päivitetty 21.4.2016.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu> Viitattu 10.4.2018

Nelonen: Temptation Island Suomi <https://www.nelonen.fi/ohjelmat/temptation-island-suomi> Viitattu 21.3.2018

Nelonen: Bachelor Suomi <https://www.nelonen.fi/ohjelmat/bachelor-suomi> Viitattu 21.3.2018

Polyamoria: Ihmissuhdeoikeuksien julistus http://polyamoria.fi/tietoa-polyamoriasta/ihmissuhdeoikeuksien_julistus/ Viitattu 3.4.2018

Ruskeat Tytöt: About <https://www.ruskeattytot.fi/pageus/> Viitattu 29.4.2018

Tampereen yliopisto, sosiaalitutkimuksen laitos 2008. Lähteiden käyttö ja lähdeviitteiden merkitseminen. Päivitetty 19.10.2010

<http://www.uta.fi/yky/oppiaineet/sosiaalipolitiikka/kaytannot/viittausohjeet.html> Katsottu 26.4.2018

Tieteen termipankki (2018) Kirjallisuudentutkimus: vastustava lukeminen.

http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:vastustava_lukeminen Viitattu 26.4.2018